

Eric B. Shiraev & David A. Levy

Διαπολιτισμική Ψυχολογία

Κριτική Σκέψη και Εφαρμογές

Επιστημονική επιμέλεια: ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

 pedio

Διαπολιτισμική Ψυχολογία

ΠΕΔΙΟ
Επιστημονικές Εκδόσεις

Τίτλος πρωτοτύπου:
Cross-Cultural Psychology: Critical Thinking and Contemporary Applications (6th edition)

© 2017 Taylor and Francis
All rights reserved

Authorized translation from English language edition published by Routledge,
an imprint of Taylor & Francis Group LLC.

Μετάφραση: Μάρα Ασπιώτη
Επιμέλεια μετάφρασης: Χρύσα Ξενάκη
Διόρθωση: Αγγελική Τσαμπάζη
Ηλεκτρονική επεξεργασία-εξώφυλλο: Παναγιώτα Δημοπούλου

© 2018 Εκδόσεις Πεδίο
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση
σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου
με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο
ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Εκδόσεις Πεδίο Α.Ε.
Συνταγματάρχου Δαβάκη 10 & Μυλοποτάμου, 11526, Αθήνα
Τηλ.: 210 3390204-5-6 • Fax: 210 3390209
e-mail: info@pediobooks.gr
<http://www.pediobooks.gr>

Κεντρική διάθεση-Βιβλιοπωλείο
Στοά του Βιβλίου, Πεσμαζόγλου 5, 10564, Αθήνα
Τηλ.: 210 3229620 • Fax: 213 0286560

ISBN: 978-960-546-934-4

Eric B. Shiraev & David A. Levy

Διαπολιτισμική Ψυχολογία

Κριτική Σκέψη και Εφαρμογές

Επιστημονική επιμέλεια
ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΔΙΟ
ΑΘΗΝΑ 2018

*Σε αυτούς που μιλάνε τη γλώσσα της αλήθειας...
ειδικά στην Briana Avalon, τη Mary Jane,
και τον Harry Truman*

D.L.

*Σε όσους μας ενθάρρυναν και συνεχίζουν
να μας παρακινούν με τα λόγια
και τις πράξεις τους... ειδικά στον James Sidanius
και τον Vladimir Shlapentokh*

E.S.

*Στην Ιωάννα
«Όλα για μένα σφάλασι καὶ πᾶσιν ἄνω κάτω
γὰ μὲ ξαναγεννήθηκεν ἡ φύση τῶν πραγμάτων»*

B.Π.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Πρόλογος της ελληνικής έκδοσης	15
Πρόλογος	23
Βιογραφικά συγγραφέων	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Κατανοώντας τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία	39
Τι είναι η Διαπολιτισμική Ψυχολογία;	42
Ορισμοί βασικών εννοιών	44
Πολιτισμός	44
Κοινωνία, φυλή και εθνικότητα	44
Τέσσερα είδη γνώσης στη Διαπολιτισμική Ψυχολογία	51
Πολιτισμός και παράδοση	56
Εμπειρική εξέταση του πολιτισμού	58
Συλλογικότητα και ατομικισμός: Περαιτέρω έρευνα	62
Πολιτισμικά σύνδρομα	65
Η προσέγγιση των φυσικών επιστημών	67
Η προσέγγιση των κοινωνικών επιστημών	71
Η προσέγγιση των ανθρωπιστικών επιστημών	73
Η οικοπολιτισμική προσέγγιση	74
Η προσέγγιση των πολιτισμικών υβριδίων	77
Η συνθετική προσέγγιση: Σύνοψη	78
Γηγενείς ψυχολογίες	82
Εθνοκεντρισμός	82
Πολυπολιτισμικότητα	83
Σύντομη ιστορική αναδρομή	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η Κριτική Σκέψη στη Διαπολιτισμική Ψυχολογία	93
Η αξιολογική μεροληψία της γλώσσας: Περιγράφω σημαίνει ορίζω	95
Διχότομες μεταβλητές και συνεχείς μεταβλητές: Μαύρο-άσπρο ή αποχρώσεις του γκρι;	102
Το παράδοξο της ομοιότητας-ιδιοτυπίας: Όλα τα φαινόμενα είναι όμοια και συγχρόνως διαφορετικά	105
Το φαινόμενο Barnum: Ενιαίες περιγραφές που (δεν) ταιριάζουν σε όλους	111
Η μεροληψία της αφομοίωσης: Βλέποντας τον κόσμο μέσα από έγχρωμα γυαλιά	114
Η μεροληψία της αντιπροσωπευτικότητας: Όταν η κατηγοριοποίηση δεν είναι κατάλληλη	119
Η μεροληψία της μνημονικής διαθεσιμότητας: Η δύναμη πειθούς των εντυπωσιακών γεγονότων	124

Το θεμελιώδες σφάλμα απόδοσης: Υποτιμώντας τον ρόλο των εξωτερικών παραγόντων	130
Η αυτοεκπληρούμενη προφητεία: Όταν οι προσδοκίες διαμορφώνουν την πραγματικότητα	136
Η συνάφεια δεν είναι απόδειξη αιτιότητας: Συγχέοντας το «Τι» με το «Γιατί»	139
Αμφίδρομη αιτιότητα και πολλαπλή αιτιότητα: Κυκλικές και σύνθετες διαδρομές	145
Αμφίδρομη αιτιότητα	145
Πολλαπλή αιτιότητα	148
Φυσιοκρατική πλάνη: Η θολή διαχωριστική γραμμή μεταξύ του «είναι» και του «θα έπρεπε»	151
Το φαινόμενο της εμμονικής πεποίθησης: «Μη με σκοτίζετε με τα γεγονότα!»	157
Συμπεράσματα: «Όποιος μετασυλλογάται συλλογάται καλά»	163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Μεθοδολογία της Διαπολιτισμικής Έρευνας	171
Στόχοι της διαπολιτισμικής έρευνας	173
Η ποσοτική έρευνα στη Διαπολιτισμική Ψυχολογία	174
Κλίμακες μέτρησης	176
Αναζητώντας συσχετίσεις και διαφορές	177
Η ποιοτική προσέγγιση στη Διαπολιτισμική Ψυχολογία	179
Βασικά βήματα για τον σχεδιασμό μιας διαπολιτισμικής μελέτης	181
Επιλογή του δείγματος	184
Η μέθοδος της παρατήρησης	187
Έρευνες με ερωτηματολόγια	189
Πειραματικές μελέτες	193
Ανάλυση περιεχομένου	194
Ομάδες εστίασης	196
Μετα-ανάλυση: Ερευνώντας τις έρευνες	197
Ένα κρυμμένο εμπόδιο στη διαπολιτισμική έρευνα:	
Μετάφραση των ψυχομετρικών μέσων	199
Συγκρίνοντας δύο φαινόμενα: Ορισμένες σημαντικές αρχές	202
Ομοιότητες και διαφορές: Εφαρμογές της κριτικής θεώρησης	205
Πολιτισμικές διχοτομήσεις	208
Υπάρχουν λιγότερες διαφορές από όσες νομίζουμε	208
Υπάρχουν περισσότερες διαφορές από όσες αναμένουμε	209
Αποφεύγοντας την αυθαιρεσία της γενίκευσης	210
Μάθετε περισσότερα για τους πολιτισμούς που εξετάζετε	213

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Νόηση: Αισθήσεις, Αντίληψη και Καταστάσεις της Συνείδησης	225
Αισθήσεις και αντίληψη: Βασικές αρχές	227
Πώς ο πολιτισμός επηρεάζει την αντίληψή μας	229

Πώς αντιλαμβανόμαστε τις εικόνες	233
Αντίληψη του βάθους	237
Οπτικές πλάνες	237
Πολιτισμικά μοτίβα στη ζωγραφική και στο σχέδιο	240
Αντίληψη των χρωμάτων	241
Άλλες αισθήσεις	246
Ακοή	246
Γεύση	247
Όσφρηση	248
Αφή και πόνος	248
Αντίληψη του χρόνου	251
Αισθητική αντίληψη	255
Αντίληψη της μουσικής	258
Συνείδηση και πολιτισμός	260
Ύπνος και η πολιτισμική σημασία των ονείρων	263
Τροποποιημένες καταστάσεις της συνείδησης	270
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Νοημοσύνη	283
Ορίζοντας τη νοημοσύνη	284
Διαπολιτισμικές διαφορές στη βαθμολογία των τεστ νοημοσύνης	290
Διαφορές φύλου στη βαθμολογία των τεστ νοημοσύνης	293
Ερμηνεύοντας τις διομαδικές διαφορές στη βαθμολογία των τεστ:	
Νοημοσύνη και ευφυής συμπεριφορά	294
Συμβάλλουν οι βιολογικοί παράγοντες στη νοημοσύνη;	296
Όταν τα τεστ δεν είναι ισοδύναμα: Πολιτισμική μεροληψία	299
Λίγα λόγια για τον «πολιτισμικό αλφαριθμητισμό»	301
Περιβάλλον και νοημοσύνη	303
Κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες	306
Ο ρόλος της οικογένειας	308
«Φυσική επιλογή» και νοητική επίδοση	310
Πολιτισμικές αξίες της νόησης	312
Γενικές γνωστικές λειτουργίες: Τι είναι η «λανθάνουσα» νοημοσύνη;	319
Ταξινόμηση	320
Κατηγοριοποίηση	320
Μνήμη	321
Τυπικοί και μαθηματικοί συλλογισμοί	322
Δημιουργικότητα	324
Γνωστικές δεξιότητες, σχολική επίδοση και εκπαιδευτικά συστήματα	326
Πολιτισμός, τεστ και κίνητρα	328
Δείκτης νοημοσύνης, πολιτισμός και κοινωνική δικαιοσύνη	331
Καταλήγοντας: Ηθικές αξίες	335

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	Συναισθήματα	345
	Όταν γελάμε, είμαστε ευτυχισμένοι: Οικουμενικά στοιχεία της συναισθηματικής εμπειρίας	349
	Δεν μπορείτε να εξηγήσετε τον πόνο αν δεν έχετε πονέσει: διαφορές στη συναισθηματική εμπειρία	353
	Συναισθήματα: Πολιτισμικά συγκεκριμένα ή οικουμενικά;	359
	Νευροφυσιολογική διέγερση	360
	Η σημασία των πρωθύστερων γεγονότων	362
	Το συναίσθημα ως αξιολόγηση	367
	Πολιτισμικοί κανόνες και ο ρόλος των προσδοκιών	370
	Αξιολόγηση της συναισθηματικής εμπειρίας	372
	Έκφραση των συναισθημάτων	375
	Συναισθήματα και τάσεις συμπεριφοράς	381
	Συναισθήματα και γνωστικές διεργασίες	382
	Όταν τα συναισθήματα σηματοδοτούν προκλήσεις: Διαπολιτισμικές μελέτες για το στρες και το άγχος	383
	Όταν τα συναισθήματα πληγώνουν: Διαπολιτισμικές μελέτες για τον θυμό	385
	Διαμορφώνοντας θετικά συναισθήματα: Διαπολιτισμικές μελέτες για την ευτυχία	387
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	Κίνητρα και Συμπεριφορά	397
	Μια ματιά στη βιολογική εξέλιξη	400
	Κοινωνικές επιστήμες: Προτεραιότητα στον ρόλο της κοινωνίας	401
	Ενόρμηση και διέγερση: Δύο οικουμενικοί μηχανισμοί των κινήτρων	402
	Η δύναμη του ασυνείδητου: Ψυχανάλυση	404
	Ανθρωπιστικές θεωρίες	406
	Μάθηση και κίνητρα	411
	Το αίσθημα της πείνας και οι διατροφικές προτιμήσεις	412
	Όταν το φαγητό γίνεται πρόβλημα: Διατροφικές διαταραχές	414
	Ατομική επιτυχία και κοινωνική αρμονία: Κίνητρα επίτευξης	415
	Επιθετικά κίνητρα και βία	423
	Πολιτισμός και σεξουαλικότητα	432
	Φύλο και σεξουαλικότητα: Μερικές διαπολιτισμικές ομοιότητες	440
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	Ανθρώπινη Ανάπτυξη και Κοινωνικοποίηση	447
	Ανάπτυξη και κοινωνικοποίηση	449
	Ποιότητα ζωής και ανάπτυξη του παιδιού	450
	Κανόνες, έθιμα και παιδική φροντίδα	451
	Αξίες και προσδοκίες των γονέων	455
	Τα στάδια ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης κατά τον Erikson	459
	Τα στάδια γνωστικής ανάπτυξης κατά τον Piaget	463

Τα στάδια ηθικής ανάπτυξης κατά τον Kohlberg	465
Αναπτυξιακά στάδια	468
Η ζωή πριν τον τοκετό: Προγεννητική περίοδος	470
Τα πρώτα βήματα: Βρεφική ηλικία	473
Ανακαλύπτοντας τον κόσμο: Παιδική ηλικία	479
Πρόβα τζενεράλε: Εφηβεία	483
Ενηλικίωση	488
Ώριμη ηλικία	493
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 Ψυχικές Διαταραχές	503
Διαγνωστικά συστήματα	504
Δύο προσεγγίσεις για τον πολιτισμό και την ψυχοπαθολογία	505
Κεντρικά και περιφερικά συμπτώματα ή η επίλυση της διαμάχης μεταξύ οικουμενιστών και σχετικιστών	510
Πολιτισμικά σύνδρομα	512
Αγχώδεις διαταραχές	519
Καταθλιπτικές διαταραχές	521
Σχιζοφρένεια	527
Πολιτισμός και αυτοκτονία	531
Διαταραχές προσωπικότητας	536
Σχετίζεται η κατάχρηση ουσιών με το πολιτισμικό πλαίσιο;	545
Ψυχοδιαγνωστική μεροληψία	549
Ψυχοθεραπεία	551
Πολιτισμική συμμετρία;	557
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 Κοινωνική Αντίληψη, Κοινωνική Νόηση και Κοινωνική Αλληλεπίδραση	567
Στάσεις και αξίες	571
Δυτικές και μη δυτικές αξίες	575
Επιδιώκοντας την ισορροπία: Η θεωρία της γνωστικής συνέπειας	578
Αποφεύγοντας την ασυνέπεια: Γνωστική ασυμφωνία	580
Ψυχολογικός δογματισμός	581
Κοινωνική απόδοση	582
Κοινωνικές αποδόσεις της επιτυχίας και της αποτυχίας	584
Αίσθηση του καθήκοντος και αντίληψη της δικαιοσύνης σε πολιτισμούς ατομικισμού και συλλογικότητας	585
Στερεότυπα και η δύναμη της γενίκευσης	588
Η κοινωνική αλληλεπίδραση σε οικουμενική προοπτική	594
Άμεσες κοινωνικές επαφές και η γλώσσα του σώματος	601
Συμμόρφωση	605
Είναι η συμμόρφωση οικουμενικό φαινόμενο;	606

Ακολουθώντας εντολές: Υπακοή	613
Κοινωνική επιρροή	616
Ομαδοσκέψη και ομαδική πόλωση	618
Είναι η κοινωνική οκνηρία οικουμενικό φαινόμενο;	620
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11 Προσωπικότητα και Εαυτός	629
Τι είναι η προσωπικότητα;	630
Έδρα ελέγχου	632
Η αυτοτελής προσωπικότητα	636
Το στερεότυπο του εθνικού χαρακτήρα	640
Εαυτός	646
Κατηγορίες σχετικά με τον εαυτό και το φύλο	651
Είναι το φύλο διχότομη ή συνεχής μεταβλητή;	651
Παραδοσιακές πολιτισμικές απόψεις για το βιολογικό φύλο	653
Σύγχρονες απόψεις για το βιολογικό φύλο	655
Το φύλο ως κοινωνική κατασκευή	656
Έμφυλοι ρόλοι	658
Παραδοσιακές απόψεις για το κοινωνικό φύλο	660
Σύγχρονες απόψεις για το κοινωνικό φύλο	661
Σεξουαλικός προσανατολισμός: Σύγχρονες αντιλήψεις	664
Θρησκευτική ταυτότητα	667
Πολιτισμικές αντιλήψεις για το σώμα	668
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12 Εφαρμοσμένη Διαπολιτισμική Ψυχολογία: Στιγμιότυπα	677
Υγεία	680
Πνευματικότητα, επιστήμη και υγεία	687
Ολιστικές θεραπείες	692
Επαγγελματικές αποφάσεις	693
Μετανάστευση και επιπολιτισμοποίηση	699
Ανθρώπινα δικαιώματα	707
Εκπαίδευση	713
Νομικά ζητήματα	715
Εξουσία και πολιτικές ελέγχου	718
Αντί συμπεράσματος	723
Βιβλιογραφία	727
Ευρετήριο	763

Πρόλογος της ελληνικής έκδοσης

Βασίλης Παυλόπουλος

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Εξερευνώντας την «αόρατη» σχέση της ανθρώπινης συμπεριφοράς με τον πολιτισμό

“Και τώρα τι θα γένουμε χωρίς βαρβάρους.
Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν μια κάποια λύσις.”

Κωνσταντίνος Καβάφης (1863-1933) - Έλληνας ποιητής

Γιατί ένα εγχειρίδιο Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας; Μήπως αυτός δεν είναι ο ψυχολογικός κλάδος που έχει ανακηρύξει ότι αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην αυτοκατάργησή του; Η αλήθεια είναι ότι οι συγγραφείς ενός από τα πρώτα –σήμερα κλασικό– εγχειρίδια Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας (Segall, Dasen, Berry, & Roortinga, 1993) δήλωναν ρητώς ότι, ιδανικά, δεν θα υπήρχε ανάγκη για έναν ξεχωριστό κλάδο με το συγκεκριμένο αντικείμενο αν όλες οι ψυχολογικές μελέτες λάμβαναν υπόψη εγγενώς τη διαπολιτισμική διάσταση. Μάλιστα, παρομοίαζαν τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία με ένα πρόγραμμα οικονομικής στήριξης (πολλά χρόνια πριν την παγκόσμια και την ελληνική ύφεση!), η επιτυχία του οποίου επισφραγίζεται όταν η παρουσία του είναι πλέον περιττή. Εξάλλου, η Διαπολιτισμική Ψυχολογία δεν ήρθε να προστεθεί ως ένας επιπλέον κλάδος δίπλα στα βασικά γνωστικά πεδία της Ψυχολογίας, όπως π.χ. η Αναπτυξιακή Ψυχολογία, η Κλινική Ψυχολογία, η Κοινωνική Ψυχολογία ή η Γνωστική Ψυχολογία. Αντικείμενό της είναι η μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε παγκόσμιο οικολογικό πολιτισμικό πλαίσιο, πώς δηλαδή επηρεάζεται από αυτό και πώς το επηρεάζει (Triandis, 1980). Ενδιαφέρεται για τα οικουμενικά στοιχεία και για το εύρος της διακύμανσης των ψυχολογικών ιδιοτήτων και ελέγχει τα όρια γενίκευσης των ψυχολογικών θεωριών. Παράλληλα, επεξεργάζεται

τα κατάλληλα μεθοδολογικά εργαλεία για την έγκυρη προσθήκη του πολιτισμού ως ενός επιπλέον επιπέδου ανάλυσης, πέραν του ψυχολογικού, στη μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς και των ατομικών διαφορών.

Η διαπίστωση ότι η Ψυχολογία καθυστέρησε να ανακαλύψει τον πολιτισμό αποτελεί πλέον σχεδόν κοινοτοπία. Ενδεικτικά, μια απλή καταμέτρηση των βιβλιογραφικών παραπομπών σε βασικά διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής Ψυχολογίας από τους Smith και Bond (2011) κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι μελέτες που πραγματοποιήθηκαν εκτός Βόρειας Αμερικής, Δυτικής Ευρώπης και Αυστραλίας δεν ξεπερνούσαν το 2%-3% της συνολικής βιβλιογραφίας. Αυτό, παρά την ηχηρή προειδοποίηση του Henri Tajfel (1972), πριν από τέσσερις και πλέον δεκαετίες, ότι οι ψυχολογικές θεωρίες και έρευνες συχνά αποτελούν «πειράματα στο κενό» εφόσον αγνοούν τη συμβολή του κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου στη νοηματοδότηση της συμπεριφοράς.

Πού οφείλεται αυτή η χαρακτηριστική καθυστέρηση; Δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυριστούμε ότι η ακαδημαϊκή Ψυχολογία, ως επιστημολογικό πρότυπο, είναι προϊόν του δυτικού κόσμου. Μόνο στις ΗΠΑ, που αποτελούν το 5% περίπου του παγκόσμιου πληθυσμού, ζει και εργάζεται το 60% των επαγγελματιών ψυχολόγων! Επιπλέον, πολλοί από τους ψυχολόγους στις χώρες που η Çiğdem Kağıtçibaşı (2005) εύστοχα αποκάλεσε «ο κόσμος της πλειοψηφίας» έχουν λάβει την εκπαίδευσή τους σε δυτικά πανεπιστήμια ή κατά τα δυτικά πρότυπα. Το ίδιο το αντικείμενο μελέτης της ψυχολογίας, που είναι η μελέτη των ατομικών διαφορών, αποθάρρυνε αρχικά τους ερευνητές από το να ενσωματώσουν ευρύτερα επίπεδα ανάλυσης, όπως το κοινωνικοπολιτισμικό, στις έρευνές τους. Έτσι ο πολιτισμός αποτέλεσε προνομιακό πεδίο μελέτης άλλων κοινωνικών επιστημών, όπως η Κοινωνική Ανθρωπολογία και η Κοινωνιολογία. Ιστορικά, η ακαδημαϊκή Ψυχολογία έδωσε έμφαση στην πειραματική μεθοδολογία και στις εσωτερικές δυνάμεις που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς. Δεν είναι τυχαίο ότι ως συμβατικό ορόσημο που σηματοδοτεί την έναρξη της επιστημονικής Ψυχολογίας λογίζεται η ίδρυση του εργαστηρίου πειραματικής ψυχολογίας από τον Wilhelm Wundt στο Πανεπιστήμιο της Λειψίας το 1879. Είναι λιγότερο γνωστό το (δεκάτομο!) έργο του Wundt πάνω σε αυτό που θα ονομάζαμε σήμερα «εθνοψυχολογία». Αυτό βέβαια δεν είναι τυχαίο, καθώς το συγκεκριμένο έργο υιοθετούσε μια –δημοφιλή στην εποχή του, πλην εντελώς παρωχημένη– γραμμική

θεώρηση για την εξέλιξη του πολιτισμού και τα επιχειρήματά του ήταν συχνά ασαφή και υπεραπλουστευτικά.

Πάντως, έννοιες όπως «περιβάλλον» και «πολιτισμός» αποδείχθηκε δύσκολο να προσδιοριστούν λειτουργικά και να ενσωματωθούν στα ερευνητικά σχέδια των ψυχολόγων. Ακόμα και σήμερα δεν υπάρχει γενική συμφωνία όσον αφορά τους ορισμούς αυτών των βασικών εννοιών. Με μια δόση υπερβολής, θα λέγαμε ότι οι ορισμοί για τον πολιτισμό είναι σχεδόν όσοι και οι διαπολιτισμικοί ψυχολόγοι που τον μελετούν! Τελικά, ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους για τους οποίους η ψυχολογία καθυστέρησε να «ανακαλύψει» τον πολιτισμό ίσως έχει να κάνει με την ίδια τη φύση της έννοιας: ο πολιτισμός προϋπάρχει του ατόμου· είναι διάχυτος, διάφανος και αόρατος – άρα εκλαμβάνεται ως κάτι το δεδομένο. Όπως ο αέρας που αναπνέουμε, ο πολιτισμός λειτουργεί ανεπαίσθητα και γίνεται συνήθως αντιληπτός μόνο όταν αποτελεί «πρόβλημα» – για παράδειγμα, όταν άτομα από διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες έχουν μια αποτυχημένη επικοινωνιακή συναλλαγή επειδή δεν μπορούν να αποκωδικοποιήσουν εύστοχα τις πολιτισμικές συνιστώσες της συμπεριφοράς, είτε πρόκειται για έναν απλό χαιρετισμό είτε για μια σύνθετη διαδικασία διακρατικής διαπραγμάτευσης.

Η τρέχουσα πραγματικότητα αναφορικά με τη σχέση του πολιτισμού με την ψυχολογία έχει βέβαια αλλάξει. Τους σταθμούς στην πορεία της σχέσης αυτής θα τους βρουν οι αναγνώστες στις σελίδες (και) του παρόντος τόμου: η κυκλοφορία του περιοδικού *Journal of Cross-Cultural Psychology* το 1970· η ίδρυση της International Association for Cross Cultural Psychology το 1972· η έκδοση του (εξάτομου) *Handbook of Cross-Cultural Psychology*, σε επιμέλεια του (ελληνικής καταγωγής) Harry Triandis, το 1980, για να απαριθμήσουμε μόνο μερικούς. Πλέον, κάθε εγχειρίδιο οποιουδήποτε βασικού ψυχολογικού κλάδου που σέβεται τον εαυτό του θεωρεί επιβεβλημένο να συμπεριλάβει αναφορές, συχνά ακόμα και ολόκληρο κεφάλαιο, στον πολιτισμό. Αυτό δεν σημαίνει ότι ωρίμασαν οι συνθήκες για την κατάργηση της Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας ως αυτόνομου κλάδου – το αντίθετο: μια απλή καταγραφή των ερευνών που χρησιμοποιούν τους όρους «πολιτισμός», «πολιτισμικός» ή «διαπολιτισμικός» σε μια βιβλιογραφική βάση όπως το PsychINFO καταδεικνύει την αύξηση του αριθμού των σχετικών δημοσιεύσεων σχεδόν με γεωμετρική πρόοδο ανά δεκαετία, από το 1940 μέχρι σήμερα. Αν ένα επιστημονικό πεδίο

χαρακτηρίζεται από δύο βασικούς πυλώνες, τον επιστημολογικό και τον μεθοδολογικό, η Διαπολιτισμική Ψυχολογία έχει να επιδείξει συσσωρευμένο πλούτο εμπειρικών δεδομένων και στους δύο τομείς, ο οποίος δεν είναι εφικτό να ενσωματωθεί σε καθένα από τα βασικά πεδία της παραδοσιακής Ψυχολογίας ξεχωριστά. Αν και δεν έχει ακόμα διατυπωθεί μια ψυχολογική θεωρία για τη σχέση του πολιτισμού με τη συμπεριφορά που να συγκεντρώνει την καθολική αποδοχή των ερευνητών (ποιος κλάδος της Ψυχολογίας ή άλλων Κοινωνικών Επιστημών διαθέτει άλλωστε κάτι τέτοιο;), αν και τα μεθοδολογικά ζητήματα προς επίλυση αποτελούν διαρκή πρόκληση και οι –ενίοτε σκληρές– κριτικές δεν λείπουν, είναι ακριβώς αυτή η δυναμική που χαρακτηρίζει τη ζωντάνια και προδιαγράφει τη μελλοντική εξέλιξη ενός επιστημονικού πεδίου. Μια τέτοια κριτική προσέγγιση επιχειρεί το παρόν εγχειρίδιο, η οποία ενισχύει τη θεωρητική συμβολή και τον χρηστικό χαρακτήρα του.

Γιατί όμως ένα μεταφρασμένο σύγγραμμα για τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία; Μήπως πρόκειται για μια «ιμπεριαλιστική» («ητική», θα τη χαρακτήριζε ένας διαπολιτισμικός ψυχολόγος) απόπειρα επιβολής της ιδεολογίας, των αξιών, των επιστημολογικών προτύπων και των μεθόδων μιας ισχυρής δυτικής κουλτούρας πάνω σε μία άλλη, μικρότερου μεγέθους και οικονομικά πιο ευάλωτη πολιτισμική ομάδα; Τέτοιες προειδοποιητικές κρίσεις δεν απουσιάζουν από τη διεθνή ή την ελληνόφωνη βιβλιογραφία (βλ. π.χ. Αντωνίου, 2001) – και όχι άδικα... Θα μπορούσε κανείς να εξαντλήσει την επιχειρηματολογία του σε «εύκολους» πρακτικούς περιορισμούς, όπως η μικρή τοπική αγορά του ελληνόγλωσσου βιβλίου απέναντι στην τεράστια δεξαμενή του διεθνούς, παγκοσμιοποιημένου αναγνωστικού τοπίου· ή τα ανταγωνιστικά κριτήρια ακαδημαϊκής εξέλιξης, τα οποία ωθούν τους μη αγγλόφωνους συγγραφείς στην υιοθέτηση μιας διεθνούς γλώσσας (όπως τα αγγλικά), ώστε να αυξήσουν τον αριθμό των ετεροαναφορών τους. Ανεξάρτητα από τους παραπάνω λόγους, είναι γεγονός ότι κάθε απόπειρα μεταφοράς στην ελληνική πραγματικότητα ενός ξενόγλωσσου εγχειριδίου ενέχει τον αναπόφευκτο κίνδυνο να αγνοήσει την ελληνική ερευνητική παραγωγή ή ακόμα και να πραγματεύεται θεωρίες των οποίων η εγκυρότητα δεν έχει ελεγχθεί στη χώρα μας.

Ωστόσο, αυτό που για οποιονδήποτε άλλο κλάδο συνιστά δυνάμει περιορισμό, για τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία αποτελεί πλεονέκτημα,

καθώς το ίδιο το αντικείμενό της αφορά τη διευρυμένη προοπτική του πολιτισμού και την αποφυγή φαινομένων όπως η πολιτισμική μεροληψία και ο εθνοκεντρισμός. Οι συγγραφείς έχουν συγκεντρώσει εξαρχής και παρουσιάζουν το υλικό τους στοχεύοντας σε διαφορετικές γεωγραφικές, γλωσσικές και πολιτισμικές περιοχές και χώρες. Έτσι, διαβάζοντας το βιβλίο οι ελληνόφωνοι αναγνώστες θα προβληματιστούν σχετικά με τα όρια γενίκευσης των ψυχολογικών θεωριών και θα εκτεθούν στα ευρήματα διαπολιτισμικών συγκριτικών ερευνών και στις εφαρμογές τους, αρκετές από τις οποίες περιλαμβάνουν ελληνικά δείγματα. Επιπλέον, καταβλήθηκε συστηματική προσπάθεια για πολιτισμική προσαρμογή –και όχι απλή μετάφραση– των περιεχομένων του τόμου: μεταξύ άλλων, έχουν ενσωματωθεί ασκήσεις, πλαίσια κριτικής σκέψης, πλαίσια διαπολιτισμικής ευαισθησίας, μελέτες περίπτωσης και παραθέματα που αφορούν τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα· έχουν συμπληρωθεί εμπειρικά δεδομένα, στατιστικά στοιχεία, βιβλιογραφικές αναφορές και διαδικτυακοί σύνδεσμοι συναφείς με την ελληνική κοινωνία· έχουν γίνει τροποποιήσεις ή προσθήκες στις υπάρχουσες βινιέτες, όπου αυτό κρίθηκε απαραίτητο· επίσης, έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη γλωσσική απόδοση των βασικών εννοιών, λαμβάνοντας υπόψη την καθιερωμένη χρήση τους στην ελληνόφωνη βιβλιογραφία, για να μη συμβάλει ο τόμος αυτός στη μεταφραστική βαβέλ που ενίοτε χαρακτηρίζει την ελληνική επιστημονική ορολογία – ελπίζουμε ότι το ενσωματωμένο Γλωσσάρι θα λειτουργήσει θετικά προς αυτή την κατεύθυνση.

Η Διαπολιτισμική Ψυχολογία απέχει πλέον από το να θεωρείται «νέο» αντικείμενο στην ελληνική βιβλιογραφία. Ούτε καν αυτός ο τόμος συνιστά την πρώτη απόπειρα παρουσίασης στο αναγνωστικό κοινό της χώρας ενός επιστημονικού εγχειριδίου πάνω στο συγκεκριμένο πεδίο. Είχε προηγηθεί η μετάφραση στα ελληνικά του τόμου των Segall et al., το 1993, σε επιμέλεια του Δημήτρη Γεώργα, ο οποίος εισήγαγε ουσιαστικά τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία στην ελληνική ακαδημαϊκή κοινότητα (εκδ. Ελληνικά Γράμματα). Το σύγγραμμα αυτό δεν κυκλοφορεί πλέον. Ωστόσο, η παρακαταθήκη του καθηγητή Γεώργα είναι σημαντική όσο και πολυσύνθετη: διετέλεσε πρόεδρος της International Association for Cross-Cultural Psychology, βραβεύτηκε από την American Psychological Association για τη διαπολιτισμική έρευνα που διεξήγαγε (βλ. Georgas, Berry, Van de Vijver, Kağitçibaşı, & Poortinga, 2006) και, κυρίως, ενέπνευσε μια γενιά Ελλήνων

ερευνητών να δραστηριοποιηθούν και να αναπτύξουν διεθνή παρουσία στον συγκεκριμένο χώρο. Σήμερα η Διαπολιτισμική Ψυχολογία διδάσκεται ως πανεπιστημιακό μάθημα σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο στα ελληνικά ΑΕΙ, προωθείται ερευνητικά μέσω του Κέντρου Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και άλλων ερευνητικών δομών, συγκροτεί αυτόνομο κλάδο στους κόλπους της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας, ενώ η χώρα μας έχει ήδη φιλοξενήσει ένα διεθνές συνέδριο της International Association for Cross-Cultural Psychology στις Σπέτσες το 2006 (βλ. Gari & Mylonas, 2009). Σε αυτό το ακαδημαϊκό και επιστημολογικό περιβάλλον στη χώρα μας εγγράφεται η δημοσίευση του παρόντος τόμου.

Ποιους όμως αφορούν όλα αυτά; Είναι η Διαπολιτισμική Ψυχολογία –και, κατ' επέκταση, αυτό το σύγγραμμα– αντικείμενο ενδιαφέροντος λίγων εξειδικευμένων ερευνητών και των φοιτητών τους; Η αντίληψη ότι η διαπολιτισμική έρευνα δεν έχει κάτι να προσφέρει σε εκείνους που γεννήθηκαν, κοινωνικοποιήθηκαν και ζουν μόνιμα σε μία, στην ίδια χώρα ή περιοχή είναι εντελώς λανθασμένη. Όπως θα καταλάβουν οι προσεκτικοί αναγνώστες, η θέαση των προσωπικών πεποιθήσεων σε συγκριτική προοπτική αυξάνει την πολιτισμική επίγνωση, δηλαδή τη συνειδητοποίηση της συμβολής των πολιτισμικών παραγόντων στην ατομική συμπεριφορά. Η διαπολιτισμική ενσυναίσθηση, δηλαδή η κατανόηση της οπτικής των ανθρώπων που προέρχονται από διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, εδράζεται πρωτίστως στη θεμελιώδη ικανότητα να αντιλαμβάνεται κανείς σε ποιο βαθμό και με ποιους τρόπους είναι ο ίδιος φορέας του δικού του πολιτισμού (Ward, Bohner, & Furnham, 2001). Ειδικά για έναν επαγγελματία ψυχολόγο, οι ιδιότητες αυτές του επιτρέπουν να διατυπώνει υποθέσεις, αντί να εξάγει πρώιμα συμπεράσματα για τους πελάτες του, προβάλλοντας ακατάλληλα τη δική του πολιτισμική εμπειρία. Επιπλέον, τα μεθοδολογικά εργαλεία και οι τεχνικές που επεξεργάζονται οι διαπολιτισμικοί ψυχολόγοι προάγουν την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των ψυχολογικών μετρήσεων εν γένει. Το ζήτημα δεν είναι αποκλειστικά ερευνητικό: φανταστείτε πόση εμπιστοσύνη θα είχατε σε ένα ψυχολογικό τεστ το οποίο χρησιμοποιείται για την κλινική διάγνωση ενός παιδιού στη Θεσσαλονίκη ή στη Σίφνο, όταν το παιδί αυτό συγκρίνεται με τον μέσο όρο των συνομηλίκων του στη Βοστώνη, στο Λος Άντζελες ή στο

Λίβερπουλ! Στην πραγματικότητα, τέτοια εργαλεία έχουν χρησιμοποιηθεί στη χώρα μας κατά το παρελθόν για την αξιολόγηση της νοημοσύνης, της προσωπικότητας και ειδικών ικανοτήτων – ευτυχώς, έχουν πλέον αντικατασταθεί στην πλειοψηφία τους από πολιτισμικά προσαρμοσμένα και σταθμισμένα στον ελληνικό πληθυσμό ψυχομετρικά μέσα.

Τελικά, η πολιτισμική ετερότητα εντοπίζεται τόσο μεταξύ όσο και εντός των εθνικών πολιτισμών. Δεν χρειάζεται να διασχίσει κανείς τα σύνορα μιας χώρας για να τη συναντήσει. Μετανάστες πρώτης και δεύτερης γενιάς, εθνοτικές, εθνοπολιτισμικές ή γηγενείς ομάδες, θρησκευτικές, φυλετικές και άλλες μειονότητες συγκροτούν αναπόσπαστα οργανικά μέρη των σύγχρονων κοινωνιών, στις οποίες η διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας αποτελεί διαρκή πρόκληση. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι ο πολιτισμός κάθε άλλο παρά ουδέτερη έννοια είναι· αντιθέτως, αποτελεί πεδίο σύγκρουσης ιδεολογικών, πολιτικών, οικονομικών και άλλων αντίρροπων δυνάμεων. Συχνά μάλιστα η επίκληση του πολιτισμού λειτουργεί κατά τρόπο που συγκαλύπτει άλλες θεμελιώδεις αντιπαραθέσεις, όπως είναι οι κοινωνικές ανισότητες εντός μιας χώρας και ο οικονομικός ή ο γεωστρατηγικός ανταγωνισμός μεταξύ μεμονωμένων ή συνασπισμένων κρατών. Δηλώσεις Ευρωπαίων πολιτικών ηγετών ότι «η πολυπολιτισμικότητα έχει αποτύχει παταγωδώς» (Angela Merkel, 2010) ή ότι «η κρατική πολυπολιτισμική πολιτική έχει αποτύχει» (David Cameron, 2011) δείχνουν τις ιδεολογικές συνιστώσες του πολιτισμού και την υποβόσκουσα διαμάχη ανάμεσα σε διαφορετικές πολιτικές διαχείρισης της πολιτισμικής ετερότητας στις πλουραλιστικές κοινωνίες (Rosenthal & Levy, 2010).

Η αδυναμία των ερευνητών αλλά και των απλών αναγνωστών να διακρίνουν τις ιδεολογικές φορτίσεις της διαπολιτισμικής έρευνας κινδυνεύει να οδηγήσει στην αφελή ουσιοποίηση της έννοιας του πολιτισμού ως μιας αυθύπαρκτης, αντικειμενικής, φυσικής οντότητας, αντί μιας κοινωνικής κατασκευής που είναι στην πραγματικότητα (βλ. Haslam, Rothschild, & Ernst, 2000). Η ολισθηρή αυτή τάση ενισχύεται περαιτέρω από ερευνητικά δεδομένα που υιοθετούν μια θεώρηση του πολιτισμού ως στατικού, ενιαίου και αναλλοίωτου, αντί ρευστού, δυναμικού και μεταβαλλόμενου. Στην προκειμένη περίπτωση δεν πρόκειται απλώς για μεθοδολογικά σφάλματα, αλλά για επιστημολογικά ατοπήματα με εμφανείς όσο και άρρητες κοινωνικές προεκτάσεις. Συμβαίνει μάλιστα το εξής παράδοξο: αν προσπαθήσει κανείς να προστατεύσει την ουτοπική (επιστημονική) «κα-

θαρότητα» της Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας από «μολυσματικούς» (κοινωνικούς και ιδεολογικούς) παράγοντες, τότε αποστραγγίζει το αντικείμενο της έρευνας από την ουσία του, καθώς οι ίδιοι αυτοί παράγοντες αποτελούν συστατικά στοιχεία του πολιτισμού! Οι συντελεστές του παρόντος τόμου ελπίζουμε ότι τα εργαλεία κριτικής σκέψης και τα παραδείγματα εφαρμογών που τον συνοδεύουν θα συμβάλουν στην καλύτερη κατανόηση του πληροφοριακού μέρους του και στη δημιουργική αξιοποίηση των πορισμάτων για τη σχέση μεταξύ πολιτισμού και συμπεριφοράς.

Βιβλιογραφία

- Αντωνίου, Σ. (2001). Η διαπολιτισμική διάσταση στην Κοινωνική Ψυχολογία. Στο Σ. Παπαστάμου & συν. (Επιμ.), *Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία* (σελ. 289-328). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Gari, A., & Mylonas, K. (Eds.). (2009). *Quod Erat Demonstrandum: From Herodotus' Ethnographic Journeys to Cross-Cultural Research*. Athens, Greece: Pedio Books Publishing.
- Georgas, J., Berry, J. W., Van de Vijver, F. J. R., Kağitçibaşı, Ç., & Poortinga, Y. H. (Eds.) (2006). *Families across cultures: A 30-nation psychological study*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511489822
- Haslam, N., Rothschild, L., & Ernst, D. (2000). Essentialist beliefs about social categories. *British Journal of Social Psychology, 39*(1), 113-127. doi:10.1348/014466600164363
- Kağitçibaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 36*(4), 403-422. doi:10.1177/0022022105275959
- Rosenthal, L., & Levy, S. (2010). The colorblind, multicultural, and polycultural ideological approaches to improving intergroup attitudes and relations. *Social Issues and Policy Review, 4*(1), 215-246. doi:10.1111/j.1751-2409.2010.01022.x
- Segall, M., Dasen, P., Berry, J., & Poortinga, Y. (1993). *Διαπολιτισμική Ψυχολογία: Η μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε παγκόσμιο οικολογικό πολιτιστικό πλαίσιο* (Επιμ. Δ. Γεώργας). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Smith, P., & Bond, M. H. (2011). *Διαπολιτισμική Κοινωνική Ψυχολογία* (Επιμ. Α. Παπαστυλιανού). Αθήνα: Gutenberg.
- Tajfel, H. (1972). Experiments in a vacuum. In J. Israel & H. Tajfel (Eds.), *The context of Social Psychology: A critical assessment* (pp. 69-119). London: Academic Press.
- Triandis, H. (Ed.). (1980). *Handbook of Cross-Cultural Psychology*. Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Ward, C., Bochner, S., & Furnham, A. (2001). *The psychology of culture shock* (2nd ed.). East Sussex, UK: Routledge.

Πρόλογος

Αυτό το βιβλίο είναι μια πρόσκληση να εξερευνήσουμε μαζί τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία στον 21ο αιώνα. Πριν από 15 χρόνια, όταν ξεκινούσαμε την προετοιμασία για την πρώτη του έκδοση, είχαμε την ταπεινή ελπίδα ότι θα φανεί χρήσιμο σε έναν αριθμό σπουδαστών στη Βόρεια Αμερική. Σίγουρα δεν αναμέναμε ότι το κείμενο αυτό θα έβρισκε σύντομα ευήκοο ακροατήριο όχι μόνο στις ΗΠΑ και τον Καναδά, αλλά και στην Ολλανδία, τη Ρωσία, την Ινδονησία, την Κίνα, την Τουρκία, τη Γερμανία και σε πολλές άλλες χώρες στον κόσμο. Μια ειδική έκδοσή του κυκλοφόρησε και στην Ινδία. Στη συνέχεια το βιβλίο μεταφράστηκε στην Κίνα και την Ινδονησία. Σήμερα έχουμε την τύχη να δεχόμαστε πάμπολλα μείλ από αναγνώστες του βιβλίου και από τις πέντε ηπείρους. Το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία είναι κατανοητό. Το πεδίο αυτό είναι νέο και συναρπαστικό, γοητευτικό ως προς περιεχόμενό του, σημαντικό ως προς τις εφαρμογές του, και προκλητικό ως προς τους σκοπούς και τις φιλοδοξίες του. Παρ' όλα αυτά, κάποιες φορές είναι δύσκολο να συμβαδίσει με τις ραγδαία μεταβαλλόμενες συνθήκες της σύγχρονης εποχής.

Ας κοιτάξουμε γύρω μας. Όρια που στο παρελθόν έμοιαζαν αδιαπέραστα –κυριολεκτικά και μεταφορικά– και χώριζαν τους ανθρώπους για εκατοντάδες, ακόμα και χιλιάδες χρόνια, καταλύονται και καταρρέουν μπροστά στα μάτια μας. Μέσα σε μια πολύ σύντομη περίοδο της ιστορίας, το τηλέφωνο, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, οι κινούμενες εικόνες και, πιο πρόσφατα, οι υπολογιστές, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, τα κινητά τηλέφωνα, το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αλλάζουν δραστικά την αντίληψή μας για τον χρόνο, τον χώρο, τον πολιτισμό και τους ανθρώπους. Αρκεί μόνο ένα «κλικ» για να βρεθείς μέσα σε μια στιγμή εικονικά στην απέναντι πλευρά του πλανήτη ή ακόμα και σε έναν άλλο πλανήτη.

Σήμερα ταξιδεύουμε και μεταναστεύουμε από το ένα μέρος στο άλλο σε κλίμακα που δεν είχαμε ποτέ φανταστεί στην ανθρώπινη ιστορία. Μόνο στις ΗΠΑ σχεδόν 800.000 νέοι άνθρωποι κάθε χρόνο πολιτογραφούνται Αμερικανοί. Περισσότεροι από πέντε εκατομμύρια φοιτητές παγκοσμίως σπουδάζουν σήμερα σε διαφορετική χώρα από αυτήν όπου

γεννήθηκαν. Οι μισοί περίπου από αυτούς κατάγονται από την Ασία, 25% από την Ευρώπη, 8% από την Αφρική, 5% από τη Λατινική Αμερική, 3% από τη Βόρεια Αμερική και 1% από την Ωκεανία. Πολλές χώρες οδεύουν προς οικονομική και πολιτική ενοποίηση. Το Χονγκ Κονγκ επανενώθηκε με την Κίνα το 1997. Από τη Βόρεια Ιρλανδία έως τη Χώρα των Βάσκων στην Ισπανία, από τη Βοσνία έως το Ελ Σαλβαντόρ, δεκάδες θανάσιμες εθνοτικές, κοινωνικές και θρησκευτικές συγκρούσεις έχουν φτάσει στο τέλος τους, με χώρες που παλαιότερα ήταν εχθροί να διαπραγματεύονται μεταξύ τους. Εκατομμύρια άνθρωποι μαθαίνουν για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα αναγνωρίζουν και υιοθετούν πρακτικές αμοιβαίας ανεκτικότητας. Οι λαοί κατανοούν πλέον ότι μοιράζονται πολλά κοινά έθιμα, ιδέες και ελπίδες. Τελικά ο κόσμος γίνεται ένα όλο και πιο μικρό μέρος.

Ή μήπως δεν είναι έτσι; Έχουν βάσιμη θεμελίωση τέτοιες αισιόδοξες απόψεις ή επαφίενται περισσότερο σε ευσεβείς πόθους και ελπίδες; Μήπως διαπράττουμε ένα γνωστικό σφάλμα συγχέοντας το τι ισχύει με το τι θα έπρεπε (ή θα θέλαμε) να ισχύει; Σύμφωνα με μια απαισιόδοξη άποψη, οι βασικές διαφορές ανάμεσα στις πολιτισμικές ομάδες είναι και θα είναι πάντα αγεφύρωτες. Αυτό που φαντάζει σαν ένας «παγκόσμιος πολιτισμός», «πολιτιστικός διαφωτισμός» ή «κοινωνική επανάσταση» είναι σε μεγάλο βαθμό απατηλό. Κάτω από αυτή την επικίνδυνα λεπτή επίστρωση παραμονεύει η σκληρότητα της ανθρώπινης φύσης: ο εγωισμός, η απληστία και η βιαιότητα. Σίγουρα έχει συντελεστεί κάποια πρόοδος. Αλλά πολλές χώρες παραμένουν διαιρεμένες και σε διαμάχη πίσω από εθνοτικές και θρησκευτικές γραμμές. Η διεθνής τρομοκρατία αποτελεί ένα εξαιρετικά πολύπλοκο πρόβλημα. Οι μειονότητες ανά τον κόσμο εξακολουθούν να εξορίζονται, να απειλούνται και να διώκονται. Εκατομμύρια άνθρωποι που ανήκουν σε διάφορες εθνοτικές και θρησκευτικές ομάδες συνεχίζουν να αποτελούν στόχο συστηματικής βίας. Οι τοπικοί πολιτικοί και στρατιωτικοί ηγέτες σε πολλές χώρες απορρίπτουν ενστάσεις που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα στις χώρες τους. Αντί να ενσωματώνονται, οι πολιτισμικά διαφορετικές ομάδες διαιωνίζουν τις εντάσεις. Ας σκεφτούμε τη Συρία, τη Λιβύη, τη Σιέρα Λεόνε, το Τιμόρ, το Σουδάν, το Ιράκ, το Κασμίρ, το Αφγανιστάν, την Κύπρο – υπάρχει άραγε λόγος να πιστεύουμε ότι η λίστα αυτή δεν θα συνεχίσει να μεγαλώνει; Μπορούν οι ψυχολόγοι και άλλοι ειδικοί επιστήμονες να κάνουν τη διαφορά σε αυτό τον παγκόσμιο αλλά κατακερματισμένο κόσμο;

Ακόμα όμως κι αν ο κόσμος γινόταν μικρότερος, τι θα σήμαινε αυτό; Για κάποιους, το επίθετο «μικρότερος» υποδηλώνει μια έννοια κοινότητας, συνδεσιμότητας και συντροφικότητας. Για άλλους, ο όρος είναι συνώνυμος με συνονθύλευμα, συνωστισμό και περιορισμό. Για κάποιους, η φράση «εμείς οι άνθρωποι» είναι μια πρόσκληση για συνένωση. Σύμφωνα με άλλους πάλι, σήμερα είμαστε πιο διαιρεμένοι και μισαλλόδοξοι από ποτέ. Ποιος έχει δίκιο; Ποιος άδικο; Μπορούμε να βρούμε μια μέση οδό ανάμεσα στις δύο απόψεις; Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την ψυχολογική γνώση που έχουμε αποκομίσει από μια πολιτισμική ομάδα για να κατανοήσουμε τους ανθρώπους μιας άλλης;

Αναζητώντας απαντήσεις σε τέτοια ερωτήματα, ανακαλύψαμε ένα τεράστιο σώμα θεωριών, ερευνών, βιβλίων, άρθρων σε επιστημονικά περιοδικά και ιστοσελίδων. Μετά από προσεκτική μελέτη, ωστόσο, αυτό που προέκυψε δεν ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικό ή έστω χρήσιμο: πολλές ατεκμηρίωτες θεωρίες, πολλά αντικρουόμενα ευρήματα, πολλή αμυντικότητα, πολλές συναισθηματικά φορτισμένες θέσεις και πολύς σκεπτικισμός, κι όλα ασαφή στο μεγαλύτερο μέρος τους. Πώς μπορεί να αρχίσει κανείς να τα ταξινομεί όλα αυτά; Υπάρχει τρόπος να ξεχωρίσουμε την ήρα από το στάρι; Πώς μπορούμε να πάρουμε τεκμηριωμένες αποφάσεις;

Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα που μας απασχολούσαν για αρκετό καιρό και μας ώθησαν να γράψουμε το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας. Αξίζει να αναφέρουμε την ιστορία που μας οδήγησε να συνεργαστούμε. Παρότι είμαστε και οι δύο σε κοντινή ηλικία και έχουμε αρκετά κοινά χαρακτηριστικά (από την επιλογή σταδιοδρομίας έως τις μουσικές προτιμήσεις), μεγαλώσαμε σε πολύ διαφορετικούς κόσμους. Ο πρώτος συγγραφέας, ο Eric Shiraev, γεννήθηκε και μεγάλωσε στο Λένινγκραντ της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, όπου και έλαβε την πρώτη ακαδημαϊκή του μόρφωση προτού μετακομίσει στην Καλιφόρνια των ΗΠΑ και μετά στη Βιρτζίνια. Είναι καθηγητής, συγγραφέας και συν-συγγραφέας σε 15 βιβλία. Ο δεύτερος συγγραφέας, ο David Levy, κατάγεται από τη Νότια Καλιφόρνια, όπου έλαβε την εκπαίδευσή του και εργάζεται μέχρι σήμερα ως καθηγητής Ψυχολογίας, ψυχοθεραπευτής, συγγραφέας και ερευνητής.

Καθένας από τους δύο εισφέρει ένα διακριτό σύνολο μοναδικών εμπειριών και αντιλήψεων στο παρόν έργο. Εντυπωσιαστήκαμε, είναι αλήθεια, τόσο από τις ομοιότητες όσο και από τις διαφορές μας, και

σπεύσαμε να τις αξιοποιήσουμε με συμπληρωματικό τρόπο. Συζητώντας για το παρελθόν μας, ανακαλύψαμε ότι όταν μπήκαμε στο πανεπιστήμιο, κανείς μας δεν γνώριζε πολλά για τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία. Το ενδιαφέρον μας γι' αυτήν άρχισε να αυξάνεται όταν ξεκινήσαμε τις προπτυχιακές σπουδές μας (ο Eric στο Δημόσιο Πανεπιστήμιο του Λένινγκραντ και ο David στο UCLA). Αλλά η πραγματική γοητεία που άσκησε σ' εμάς η Διαπολιτισμική Ψυχολογία ήρθε πολύ αργότερα: όταν ο καθένας μας πέρασε μια αρκετά μακρά περίοδο διδάσκοντας στην πατρίδα του άλλου. Η συγκίνηση δεν έχει μειωθεί καθόλου και συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Στόχοι του βιβλίου

Προσπαθήσαμε να αναλύσουμε και να συνθέσουμε τη γνώση που αποκτήσαμε από τις προσωπικές εκπαιδευτικές, ερευνητικές, επιμορφωτικές και βιωματικές εμπειρίες μας σε ένα σύνολο τεσσάρων πρωταρχικών στόχων:

1. Να συστήσουμε στους φοιτητές το πεδίο της Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας.
2. Να κάνουμε ανασκόπηση των σύγχρονων θεωριών και της έρευνας στη Διαπολιτισμική Ψυχολογία.
3. Να δώσουμε στους αναγνώστες –εκπαιδευτές και φοιτητές– χρήσιμα εργαλεία κριτικής σκέψης, με τα οποία θα μπορούν να μελετούν, να αναλύουν και να αξιολογούν το πεδίο της Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας.
4. Να βοηθήσουμε τωρινούς και μελλοντικούς επαγγελματίες από διαφορετικά πεδία και υπηρεσίες.

Ποιους αφορά

Αυτό το βιβλίο γράφτηκε έχοντας κατά νου τις ακόλουθες κατηγορίες αναγνωστών:

- Προπτυχιακούς φοιτητές διαφόρων κατευθύνσεων (κατά κύριο Ψυχολογίας, αλλά και Κοινωνιολογίας, Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης, Φιλοσοφίας, Δημοσιογραφίας, Πολιτικών

Επιστημών κ.ά.), ως πρωτογενές ή συμπληρωματικό εγχειρίδιο μαθημάτων Διαπολιτισμικής και Πολιτισμικής Ψυχολογίας.

- Μεταπτυχιακούς φοιτητές σε πεδία όπως η Συμβουλευτική, η Ψυχολογία, η Κοινωνική Εργασία, η Εκπαίδευση, η Νομική, η Δημοσιογραφία, η Νοσηλευτική, η Διοίκηση Επιχειρήσεων και η Δημόσια Διοίκηση, ως συμπληρωματικό σύγγραμμα Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας.
- Κλινικούς ψυχολόγους, συμβούλους και κοινωνικούς λειτουργούς.
- Εκπαιδευτικούς και άλλους επαγγελματίες που εργάζονται σε σύγχρονα πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα.

Περιεχόμενα

Το βιβλίο αποτελείται από 12 κεφάλαια. Το Κεφάλαιο 1 επισκοπεί τις βασικές θεωρίες και προσεγγίσεις στο πεδίο της Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας. Το Κεφάλαιο 2 εισάγει στις βασικές αρχές κριτικής σκέψης και εφαρμόζει αυτά τα εργαλεία απευθείας σε θεματικές της Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας, επισημαίνοντας συνήθη σφάλματα και παρέχοντας χρήσιμα αντίδοτα. Το Κεφάλαιο 3 παρουσιάζει και εξηγεί τις ερευνητικές μεθόδους στη Διαπολιτισμική Ψυχολογία. Το Κεφάλαιο 4 εστιάζει στις διαπολιτισμικές διαστάσεις της αίσθησης, της αντίληψης και των καταστάσεων συνειδητότητας. Το Κεφάλαιο 5 είναι αφιερωμένο στη διαπολιτισμική μελέτη της νοημοσύνης. Τα Κεφάλαια 6 και 7 περιέχουν διαπολιτισμικές αναλύσεις του συναισθήματος και των κινήτρων, αντίστοιχα. Ζητήματα που σχετίζονται με την ανθρώπινη ανάπτυξη και κοινωνικοποίηση εξετάζονται στο Κεφάλαιο 8. Το Κεφάλαιο 9 εστιάζει στη διάγνωση, τη θεραπεία και την ερμηνεία των ψυχικών διαταραχών από διαπολιτισμική άποψη. Το Κεφάλαιο 10 τονίζει τα βασικά ζητήματα των κοινωνικών πεποιθήσεων και των διαπροσωπικών σχέσεων. Το Κεφάλαιο 11 πραγματεύεται τις διαπολιτισμικές πτυχές της προσωπικότητας, της κοινωνικής νόησης και του εαυτού. Τέλος, το Κεφάλαιο 12 συζητά διάφορα εφαρμοσμένα πεδία της Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας.

Τι καθιστά αυτό το βιβλίο διαφορετικό;

Έμφαση στην κριτική σκέψη

Πιστεύουμε ακράδαντα ότι η κριτική σκέψη αποτελεί ένα από τα πλέον ζωτικά και απαραίτητα συστατικά της ανώτατης εκπαίδευσης και μάθησης. Παρά την ευρέως διαδεδομένη συναίνεση της εκπαιδευτικής κοινότητας πάνω στο θέμα αυτό, η εμπειρία μάς έχει δείξει ότι σπάνια παρέχονται εξειδικευμένα εργαλεία για κριτική σκέψη στους φοιτητές κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Με άλλα λόγια, οι άνθρωποι μπορεί να είναι πεπεισμένοι για την αξία της κριτικής σκέψης, αλλά δεν γνωρίζουν τι να κάνουν γ' αυτό. Το παρόν βιβλίο επιχειρεί να αποκαταστήσει αυτό το ζήτημα.

Θεωρούμε ότι η κριτική σκέψη είναι μια σειρά δεξιοτήτων που μπορούν να διδαχτούν και να μαθευτούν. Ως εκ τούτου, παρέχουμε στον αναγνώστη ειδικές στρατηγικές, μεθόδους και τεχνικές (συνοδευόμενες από αρκετές πρακτικές εφαρμογές) για να επιτύχουμε αυτό τον στόχο. Για τους σκοπούς του βιβλίου, κάθε βασική αρχή κριτικής σκέψης (μετασκέψη) παρουσιάζεται πρωτίστως από τη σκοπιά της θεωρίας και της εφαρμογής της σύγχρονης Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας. Να έχετε ωστόσο κατά νου ότι αυτές οι βασικές αρχές υπερβαίνουν τους περιορισμούς οποιουδήποτε ειδικού θέματος και μπορούν να χρησιμοποιηθούν όχι μόνο σε ευρύ φάσμα πεδίων αλλά και σε διαφορετικούς πολιτισμούς.

Κατά μία έννοια, χρησιμοποιούμε την κριτική σκέψη για να διδάξουμε Διαπολιτισμική Ψυχολογία. Κατά μία άλλη έννοια, χρησιμοποιούμε τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία για να διδάξουμε την κριτική σκέψη. Αυτή η αμφίδρομη σχέση υπογραμμίζει την αλληλεξάρτηση μεταξύ περιεχομένου και διεργασίας σκέψης και μάθησης.

Παιδαγωγικά χαρακτηριστικά για την ενίσχυση της μάθησης

Το βιβλίο περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία παιδαγωγικών εργαλείων:

- **Ασκήσεις και δραστηριότητες:** Υπάρχουν περισσότερες από 30 ασκήσεις τοποθετημένες με στρατηγικό τρόπο στα κεφάλαια. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν με διάφορους τρόπους, όπως συζήτηση στο αμφιθέατρο, παραδείγματα, ατομικές ή ομαδικές εργασίες, γραπτές εξετάσεις και προφορικές παρουσιάσεις. Τα πλαίσια με τίτλο «Κριτι-

κή Σκέψη» σχεδιάστηκαν για την εξάσκηση στις δεξιότητες πρακτικής σκέψης που είναι συναφείς με τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία. Κάθε πλαίσιο περιέχει την περιγραφή ενός θέματος, μιας περίπτωσης ή μιας ψυχολογικής μελέτης. Για παράδειγμα, ζητείται από τους φοιτητές να αξιολογήσουν κριτικά ερευνητικές μεθόδους, να αναγνωρίσουν τις πολλαπλές αιτίες ψυχικών φαινομένων και να περιορίσουν την τάση τους να ενεργοποιούν στερεότυπα όταν εκφέρουν απόψεις.

- **Εικόνες, πίνακες και σχήματα** παρατίθενται σε όλο το βιβλίο για το φιλτράρισμα, την εμπέδωση, την αποσαφήνιση και τον εμπλουτισμό των παρεχόμενων πληροφοριών. Αυτό το υλικό θα φανεί ιδιαίτερα χρήσιμο σε αναγνώστες που ανήκουν στους «οπτικούς τύπους».
- **Περίληψεις κεφαλαίων** είναι διαθέσιμες στο τέλος κάθε κεφαλαίου. Αποτελούν ένα πολύ χρήσιμο παιδαγωγικό εργαλείο για την προετοιμασία των φοιτητών στις εξετάσεις.
- **Μελέτες περίπτωσης:** Τα ζωντανά παραδείγματα ή οι ιστορίες συχνά μιλούν καλύτερα από μόνα τους. Οι μελέτες περίπτωσης ανασκοπούν και παρουσιάζουν παραστατικά σε κάθε κεφάλαιο διάφορα αμφιλεγόμενα ζητήματα στη Διαπολιτισμική Ψυχολογία, προβάλλουν περιπτώσεις και ερευνητικά ευρήματα, και παραθέτουν απόψεις για την ανθρώπινη συμπεριφορά σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια. Στα πλαίσια αυτά παρέχουν πρακτικές απεικονίσεις ακαδημαϊκών μελετών ή θεωριών στη Διαπολιτισμική Ψυχολογία. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για την πρόκληση συζητήσεων στην τάξη.
- **Πλάισια διαπολιτισμικής ευαισθησίας:** Αυτές οι ενότητες –που υπάρχουν σε κάθε κεφάλαιο– παρουσιάζουν αμφιλεγόμενες παρατηρήσεις, δηλώσεις και δράσεις που έχουν προκύψει από σχετικά πρόσφατα γεγονότα. Οι περιπτώσεις αυτές υπογραμμίζουν τη σημασία της ενσυναίσθησης και της κριτικής σκέψης στη διαπροσωπική επικοινωνία.
- **Βινιέτες:** Κάθε κεφάλαιο ξεκινά με μια βινιέτα, την περιγραφή μιας πραγματικής περίπτωσης, κατάστασης ή προβλήματος που σχετίζεται με το κεντρικό θέμα του κεφαλαίου. Οι βινιέτες παρέχουν μια ρεαλιστική άποψη των κεντρικών θεμάτων του κεφαλαίου και φέρνουν τη διαπολιτισμική θεωρία πιο κοντά στις προσωπικές εμπειρίες του φοιτητή.
- **Παραθέματα:** Αποσπάσματα από παραθέματα εμφανίζονται σε όλη την έκταση του κειμένου. Σκοπός τους είναι να εξυπηρετήσουν μια

σειρά λειτουργιών, όπως να προβάλουν διαφορετικές απόψεις, να κεντρίσουν το ενδιαφέρον και την περιέργεια του αναγνώστη, να χρησιμοποιήσουν το χιούμορ ως μέσο προαγωγής της μάθησης και να ενεργοποιήσουν την κριτική σκέψη. Ενδεικτικά, παρατίθενται αποσπάσματα από τον Ομάρ Καγιάμ, τον Κομφούκιο, τον Μαχάτμα Γκάντι, τον Λάο Τσε, τον Albert Einstein, τον B.T. Barnum, τον Βλαντιμίρ Ναμπόκοφ, τον Jackie Mason, τον Miguel de Cervantes, τον Ronald David Laing, τη Βίβλο και κοινές λαϊκές παροιμίες από διάφορους πολιτισμούς.

- **Facebook:** Ακολουθήστε το βιβλίο στο Facebook (αναζητήστε το με τη λέξη-κλειδί cross-cultural psychology textbook), για να συμμετέχετε σε ενδιαφέρουσες συζητήσεις επίκαιρων θεμάτων πάνω στη Διαπολιτισμική Ψυχολογία και να διερευνήσετε συναφείς επαγγελματικές προοπτικές.

Εστίαση σε εφαρμοσμένα σύγχρονα προβλήματα

Καταβάλαμε κάθε δυνατή προσπάθεια για να κάνουμε το βιβλίο όσο γίνεται πιο χρήσιμο και πρακτικό. Συγκεκριμένα πραγματεύομαστε μια ποικιλία εφαρμοσμένων σύγχρονων θεμάτων και παρουσιάζουμε διαπολιτισμικές αναλύσεις για μια σειρά σύνθετων προβλημάτων που αντιμετωπίζει η κοινωνία σήμερα ή ενδέχεται να αντιμετωπίσει στο μέλλον. Προσπαθήσαμε παντού να διατηρήσουμε μια ισορροπία ώστε το βιβλίο να μην είναι υπερβολικά θεωρητικό (και άρα όχι ιδιαίτερα χρήσιμο στον πραγματικό κόσμο), ούτε όμως και υπερβολικά συγκεκριμένο (γιατί αυτό δεν θα καλλιεργούσε την ελεύθερη σκέψη).

Αλλαγές στην έκτη έκδοση

Στην έκτη αναθεωρημένη έκδοση του βιβλίου έχουν προστεθεί αναφορές σε περισσότερες από 200 πρόσφατες μελέτες. Ειδικότερα, υπάρχουν νέες έρευνες και θεωρίες σχετικά παραδοσιακούς και μη παραδοσιακούς πολιτισμούς, το φύλο, τη φυλή, την προσωπικότητα, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, τον εαυτό, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την εθνοτική ταυτότητα, τα εθνοτικά στερεότυπα, τη μετανάστευση, την ευφυΐα, τη βία, το στίγμα της ψυχικής νόσου, το *DSM-5*, τη σωματική κακοποίηση, τις

διαταραχές της διάθεσης, τα πολιτισμικά σύνδρομα, τη σχιζοφρένεια, τη ήθη και τα έθιμα, την Εξελικτική Ψυχολογία, την αντιμετώπιση των ψυχικών διαταραχών και την επιπολιτισμοποίηση.

Στο βιβλίο έχουν περιληφθεί νέα ερευνητικά δεδομένα από συμμετέχοντες προερχόμενους από τη Νότια Κορέα, την Ολλανδία, τις ΗΠΑ, το Βέλγιο, τη Ρωσία, αρκετές αραβικές χώρες, την Ινδία, την Κίνα, τη Γερμανία, τον Καναδά, την Ιαπωνία, τη Μεγάλη Βρετανία, την Μποτσουάνα, τη Βραζιλία, τη Ζιμπάμπουε, τη Φινλανδία, την Ισλανδία, την Τουρκία, την Αυστρία και το Μεξικό. Οι έρευνες περιλαμβάνουν νέα δεδομένα αναφορικά με διάφορες μεταναστευτικές και εθνοπολιτισμικές ομάδες.

Τα κεφάλαια 1, 2, 7, 9 και 10 υπέστησαν τη σημαντικότερη βελτίωση. Με βάση μεγάλο αριθμό σχολίων από καθηγητές και φοιτητές, το Κεφάλαιο 1 παρουσιάζει καλύτερα τις θεωρητικές προσεγγίσεις στη Διαπολιτισμική Ψυχολογία. Το Κεφάλαιο 2 δίνει πολύ μεγαλύτερη έμφαση στα σύγχρονα παγκόσμια γεγονότα. Το Κεφάλαιο 7 περιέχει μια σημαντικά εκτενή συζήτηση για τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Το Κεφάλαιο 9 αναθεωρήθηκε σημαντικά ώστε να συμβαδίζει με το περιεχόμενο του *DSM-5*. Υπάρχει ένα εντελώς νέο κεφάλαιο (Κεφάλαιο 11) για την προσωπικότητα και την έννοια του εαυτού. Σε αυτό, βασιζόμενοι σε κριτικές προτάσεις των αναγνωστών, παρέχουμε μια επισκόπηση των σύγχρονων απόψεων για την προσωπικότητα με έμφαση στις έμφυλες ταυτότητες. Εκτός από αυτές τις αλλαγές, σε όλο το βιβλίο έχουν προστεθεί αρκετές νέες θεματικές ενότητες για το φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τις θεωρίες της προσωπικότητας, την ταυτότητα, τα κοινωνικά και εθνοτικά στερεότυπα, τη θεραπεία και τις εφαρμογές.

Σε αυτή τη νέα έκδοση προσπαθήσαμε να μείνουμε πιστοί στις αξίες μας και να μην παρουσιάσουμε τις απόψεις μας ως «γεγονότα» ή «αλήθειες». Ενθαρρύνουμε τη δημόσια συζήτηση, ακόμα και τη διαφωνία. Πιστεύουμε όμως επίσης ότι, παρά τις εθνοτικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές, φυλετικές και εθνικές διαφορές, οι άνθρωποι μπορούν (και στην πραγματικότητα θα πρέπει) να μάθουν να έχουν μεγαλύτερη κατανόηση, σεβασμό και ανεκτικότητα ο ένας για τον άλλο. Χωρίς να θέλουμε να φανούμε υπέρμετρα αισιόδοξοι, έχουμε πίστη στην τεράστια δύναμη της γνώσης, της λογικής και της συμπόνιας για την υλοποίηση αυτών των στόχων.

Είναι προφανές ότι η Διαπολιτισμική Ψυχολογία από μόνη της δεν μπορεί να λύσει τα σύνθετα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπό-

τητα. Ωστόσο, αυτή η γνώση, σε συνδυασμό με την καλή θέληση και την ενήμερη δράση, μπορεί σίγουρα να καλλιεργήσει το θετικό ψυχολογικό κλίμα που θα οδηγήσει σε κοινά αποδεκτές, χρήσιμες λύσεις. Ελπίζουμε ο ενθουσιασμός μας για τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία και την κριτική σκέψη να είναι μεταδοτικός και να συμβάλει στην ακαδημαϊκή, επαγγελματική και προσωπική σας ανάπτυξη.

Ιστοσελίδα

Η ιστοσελίδα www.routledge.com/9781138668386 περιέχει διδακτικά εργαλεία για τους εκπαιδευτές και υλικό μελέτης για τους φοιτητές. Στην ενότητα των εκπαιδευτών θα βρείτε πλούσια βάση δεδομένων με ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, ασκήσεις «σωστό-λάθος», ερωτήσεις που απαιτούν σύντομες απαντήσεις και ανάπτυξη, τις απαντήσεις τους για κάθε κεφάλαιο, καθώς και ένα ολοκληρωμένο σύνολο πινάκων και σχημάτων. Στην ενότητα των φοιτητών θα βρείτε περιγράμματα των κεφαλαίων, κάρτες βασικών όρων και συνδέσμους που κατευθύνουν σε άλλες πηγές και στη σελίδα των συγγραφέων στο Facebook, με ενημερώσεις, σχολιασμούς και συζητήσεις θεμάτων συναφών με τη Διαπολιτισμική Ψυχολογία.

Ευχαριστίες

Καμία εργασία αυτής της κλίμακας δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί χωρίς την πολύτιμη συμβολή, βοήθεια και στήριξη πολλών ανθρώπων. Ωφελθήκαμε σημαντικά από την οξυδερκή ανατροφοδότηση και τις συμβουλές των συναδέλφων και των κριτικών αναγνώστών μας, από τις επιμελείς προσπάθειες των ερευνητικών βοηθών και από την υπομονή και την κατανόηση των οικογενειών και των φίλων μας. Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα τους Lyndsay Brooks, Tamara Levy Eromo, Elizabeth Laugeson, Maykami L. McClure, Briana Levy, Jacob Levy, Mary J. Tebbe, Jonathan “JP” Perpich, Steve Nevil, Zorro Levy, Emma Levy, Dmitry Shiraev, Dennis Shiraev, Nichole Shiraev, Alex Shiraev, Oh Em Tee, Thomas Szasz, Fuji Collis, Don Kilburg Evangeline Wheeler, Alex Main, Susan Siaw, Gerald Boyd, Vladislav Zubok, Elena Vitenberg, Anthony Galitsky, Diana Smith, Mary Jo Carnot, Beverly A. Farrow, Bruno Bornet, Urszula Jakubowska,

Yola Ghammashi, Buraq Amin, Alexandra Tyson, Alicia Hooper, Janett Chavez, Jason Smith, Sondra Saterfield, Joseph Morris, Judith Farell, Rita Chung, Michele Lewis, Fred Bemak, Sergei Samoilenko, Martijn Icks και Jane McHan. Ειδικές ευχαριστίες και την εκτίμησή μας στη Sandy Sayah-Pedram, της οποίας το εξαιρετικό ταλέντο και η συμβολή υπήρξαν ανεκτίμητα στην αναθεώρηση του παρόντος βιβλίου.

Θέλουμε επίσης να ευχαριστήσουμε τους κριτικούς αναγνώστες που παρείχαν ανατροφοδότηση γύρω από το σχέδιο αναθεώρησης της έκτης έκδοσης: Steven L. Berman (University of North Florida), Graciela Espinoza-Hernandez (University of North Carolina Wilmington), Lauren Mizock (Fielding Graduate University), Mia Palmer (Mesa Community College), Douglas Paton (University of Tasmania, Australia) και David B. Richards (Bridgewater State University). Ευχαριστούμε επίσης τους κριτικούς αναγνώστες των προηγούμενων εκδόσεων, μεταξύ των οποίων τους Denis Sukhodolsky (Yale University), Sergei Tsytsarev (Hofstra University), Cheryl Koopman (Stanford University), James Sidanius (Harvard University), William W. Lambert (Cornell University), Elaine P. Adams (Houston Community College), Karen L. Butler (Johnson C. Smith University), L. Kevin Chapman (University of Louisville), Kevin Chun (University of San Francisco), Fuji Collins (Central Washington University), McLin Dawn (Jackson State University και Chandler-Gilbert Community College), G. William Hill (Kennesaw State University), Thomas Hodgson (SUNY-Empire State College), Corrine Lim-Kessler (Monmouth College), Na'im Madyun (University of Minnesota Twin Cities), Alex Main (Murdoch University), Pamela Mulder (Marshall University), Jill Norvilitis (SUNY College at Buffalo), Belinda Ramos και B. James Starr (Howard University), Yvonne Wells (Suffolk University), Evangeline Wheeler (Towson State University) και Leonard Wilhelm (Lakeland College), για τα οξυδερκή τους σχόλια.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στο διοικητικό προσωπικό, το διδακτικό προσωπικό και τους φοιτητές των πανεπιστημίων στα οποία ανήκουμε, για τη σταθερή τους ενθάρρυνση, στήριξη και βοήθεια. Ένα ευχαριστώ στην Debra Riegert, εκδοτική υπεύθυνο στις εκδόσεις Taylor & Francis, που πίστεψε σ' εμάς και σε αυτό το έργο από την αρχή. Θέλουμε επίσης, με την ευκαιρία, να αναγνωρίσουμε την πολύτιμη υποστήριξη που είχαμε σε κάθε στάδιο ανάπτυξης του βιβλίου από την ομάδα παραγωγής μας στις εκδόσεις Taylor & Francis, συμπεριλαμβανομένων της Rachel Severinovsky

και των συνεργατών της, καθώς και της Sheri Sipka και του προσωπικού στην Apex CoVantage. Τέλος, οι δύο συγγραφείς θέλουμε να εκφράσουμε τις προσωπικές μας ευχαριστίες και τα αμοιβαία συναισθήματα ευγνωμοσύνης για τη μεταξύ μας σχέση ως συνεργάτες, συνάδελφοι, σύντροφοι και φίλοι. Το ταξίδι συνεχίζεται...

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ο Δρ **Eric B. Shiraev** είναι καθηγητής, ερευνητής και συγγραφέας. Ολοκλήρωσε την πανεπιστημιακή του εκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο της Αγίας Πετρούπολης (Ρωσία) και έκανε το μεταδιδακτορικό του στο Πανεπιστήμιο UCLA των ΗΠΑ. Υπηρέτησε σε διάφορες θέσεις στα Πανεπιστήμια Αγίας Πετρούπολης, NVCC, Oregon State, George Washington και George Mason. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα ποικίλλουν. Είναι συγγραφέας, συν-συγγραφέας και συν-επιμελητής 12 τόμων και μεγάλου αριθμού δημοσιεύσεων στα πεδία των Οικουμενικών Σπουδών, της Ιστορίας της Επιστήμης, των Διαπολιτισμικών Σπουδών και της Πολιτικής Ψυχολογίας. Στις δημοσιεύσεις του αναπτύσσει μια διακριτή διεπιστημονική προσέγγιση για την ανάλυση της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Εκτός από το διδακτικό και ακαδημαϊκό έργο του, ο Eric Shiraev αρθρογραφεί στον διεθνή Τύπο. Ζει κοντά στην Ουάσινγκτον. Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε την προσωπική ιστοσελίδα του: www.ericshiraev.com

Ο Δρ **David A. Levy** διαθέτει μακρά εμπειρία ως δάσκαλος, συγγραφέας και ερευνητής. Είναι καθηγητής Ψυχολογίας στο Pepperdine University's Graduate School of Education and Psychology, όπου διδάσκει προπτυχιακά μαθήματα από το 1986. Έλαβε το πτυχίο του στις θεατρικές σπουδές από το Πανεπιστήμιο UCLA, το μεταπτυχιακό δίπλωμα στην Ψυχολογία από το Pepperdine University και το δεύτερο μεταπτυχιακό δίπλωμα και το διδακτορικό του στην Ψυχολογία από το UCLA, όπου εξειδικεύτηκε στην Κοινωνική Ψυχολογία, στην ψυχολογική αξιολόγηση και στην Ψυχολογία της Προσωπικότητας. Υπηρέτησε ως προσκεκλημένος καθηγητής Ψυχολογίας στη Σοβιετική Ένωση, όπου έκανε διαλέξεις και υλοποίησε εργαστήρια στην Ψυχολογία και την ψυχοθεραπεία στο Πανεπιστήμιο του Λένινγκραντ (σήμερα Αγία Πετρούπολη), στην Ακαδημία Επιστημών του Λένινγκραντ και στο Ψυχονευρολογικό Ινστιτούτο Μπέχτερεφ. Τιμήθηκε με το βραβείο Harriet and Charles Luckman Distinguished Teaching Fellow από το Pepperdine και έλαβε τις διακρίσεις Shepard Ivory Franz Distinguished Teaching Award και Charles F. Scott Fellowship από το UCLA. Έχει άδεια άσκησης επαγγέλματος στην Ψυχολογία και στην οικογενειακή ψυχοθεραπεία. Έχει εργαστεί ως ιδιώτης και σε ψυχιατρικά κλινικά πλαίσια, έχει εποπτεύσει κλινικούς υποτρόφους και έχει αξιοποιήσει την εμπειρία του στην ψυχολογική αξιολόγηση (ειδικότερα με το MMPI) παρέχοντας τις υπηρεσίες του σε δικαστικές υποθέσεις.

Πολλές θεωρητικές και εμπειρικές μελέτες του έχουν δημοσιευτεί σε επιστημονικά περιοδικά και έχουν παρουσιαστεί σε επαγγελματικά συνέδρια. Το βιβλίο του *Tools of Critical Thinking: Metathoughts for Psychology (Εργαλεία Κριτικής Σκέψης: Μετασκέψεις για την Ψυχολογία)* συγκέντρωσε εξαιρετικά θετικά σχόλια στους ακαδημαϊκούς και κλινικούς κύκλους για τις καινοτόμες προσεγγίσεις του στη βελτίωση των δεξιοτήτων κριτικής σκέψης. Ο David Levy συνέγραψε (μαζί με τον Eric Shiraev) το εγχειρίδιο *Cross-Cultural Psychology: Critical Thinking and Contemporary Applications (Διαπολιτισμική Ψυχολογία: Κριτική Σκέψη και Σύγχρονες Εφαρμογές)*, το οποίο έγινε διεθνές μπεστ σέλερ. Είναι συγγραφέας του βιβλίου *Family Therapy: History, Theory, and Practice (Οικογενειακή Θεραπεία: Ιστορία, Θεραπεία και Πρακτική)*, το οποίο ήταν το πρώτο εγχειρίδιο στο θεματικό αυτό πεδίο διαθέσιμο σε Ρώσους αναγνώστες. Η κλίμακα Αισιοδοξίας-Απαισιοδοξίας του Levy (LOPS) χρησιμοποιήθηκε διεθνώς σε πολλές έρευνες. Είναι μέλος της συντακτικής ομάδας του περιοδικού *Journal of Humanistic Psychology*.

Ο Levy είναι επίσης συγγραφέας πολλών σατιρικών άρθρων, μεταξύ των οποίων: “The Emperor’s Postmodern Clothes: A Brief Guide to Deconstructing Academically Fashionable Phrases for the Uninitiated” (Τα Μεταμοντέρνα Ρούχα του Αυτοκράτορα: Σύντομος Οδηγός Αποδόμησης Ακαδημαϊκών Δημοφιλών Φράσεων για Αρχαρίους), “How to Be a Good Psychotherapy Patient” (Πώς να Είσαι Καλός Ασθενής Ψυχοθεραπείας), “Psychometric Infallibility Realized: The One-Size-Fits-All Psychological Profile” (Πραγματοποιώντας το Ψυχομετρικό Αλλάθητο: Το Ψυχολογικό Προφίλ που Ταιριάζει σε Όλους), “Stinks and Instincts: An Empirical Investigation of Freud’s Excreta Theory” (Βρόμικα Ένστικτα: Μια Εμπειρική Διερεύνηση της Θεωρίας των Εκκρίσεων του Freud), και “A Proposed Category for the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM): Pervasive Labeling Disorder” (Μια Προτεινόμενη Κατηγορία για το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών DSM: Διάχυτη Διαταραχή Ονοματοδοσίας).

Ως εκπρόσωπος Τύπου, ο Levy έχει εμφανιστεί σε δεκάδες τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές (μεταξύ άλλων στα CNN, CBS, NBC, PBS, A&E και E!), παρέχοντας την οπτική του ψυχολόγου για γεγονότα της επικαιρότητας και εξετάζοντας ζητήματα και τάσεις στα πεδία της ψυχικής υγείας. Έχει επίσης εργαστεί ως επαγγελματίας διευθύνων παραγωγός, συγγραφέας και ηθοποιός σε κινηματογραφικές ταινίες, τηλεοπτικές σειρές και θεατρικές παραστάσεις. Υπήρξε υποψήφιος για το βραβείο Emmy Εξαιρετικής Ερμηνείας σε μια Διαδικτυακή Τηλεοπτική Σειρά, και έκανε μια έκτακτη εμφάνιση στην τηλεοπτική σειρά Cheers, όπου είχε τον ρόλο του αρχηγού της «ομάδας χαμηλής αυτοεκτίμησης» του Frasier.

Ο **Βασίλης Παυλόπουλος** είναι Αναπληρωτής Καθηγητής Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας στο Τμήμα Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Πραγματοποίησε τις πανεπιστημιακές του σπουδές στην Ελλάδα (πτυχίο του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του ΕΚΠΑ και διδακτορικό δίπλωμα από το ίδιο Τμήμα με υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών στην Κοινωνική Ψυχολογία). Έχει διδάξει μαθήματα Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας, Κοινωνικής Ψυχολογίας και Μεθοδολογίας Έρευνας-Στατιστικής σε τέσσερα πανεπιστήμια στην Ελλάδα. Έχει επίσης δώσει προσκεκλημένες διαλέξεις στην Κύπρο, την Αγγλία και τις ΗΠΑ. Είναι διευθυντής του Κέντρου Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας του ΕΚΠΑ και αναπληρωτής διευθυντής σύνταξης του περιοδικού *Ψυχολογία* της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας. Έχει διατελέσει συντονιστής των κλάδων Κοινωνικής Ψυχολογίας και Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας της ΕΛΨΕ. Επίσης, είναι ακαδημαϊκός σύμβουλος του ΔΟΑΤΑΠ για την αναγνώριση τίτλων Ψυχολογίας από ιδρύματα του εξωτερικού.

Ο Βασίλης Παυλόπουλος έχει συμμετάσχει σε 10 διαπολιτισμικές μελέτες και σε 7 πανελλαδικές έρευνες για την ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση και εθνικούς πόρους. Έχει δημοσιεύσει περισσότερες από 70 εργασίες (31 στην αγγλική γλώσσα) σε επιστημονικά περιοδικά με κριτές ή σε αυτοτελείς τόμους. Συμμετείχε επίσης στην επιστημονική επιμέλεια δύο τόμων Κοινωνικής Ψυχολογίας. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα κινούνται στον ευρύτερο χώρο της Διαπολιτισμικής Κοινωνικής Ψυχολογίας. Ενδεικτικά: επιπολιτισμοποίηση και διομαδικές σχέσεις, πρόσληψη των διακρίσεων και νόρμες κοινωνικής δικαιοσύνης, προσδιοριστικοί παράγοντες και συνιστώσες της πολιτικής συμπεριφοράς, διαπολιτισμική μελέτη των αξιών, πολιτισμικές παράμετροι των συμπεριφορικών προθέσεων.

Το ερευνητικό και συγγραφικό του έργο, με δυνατότητα πρόσβασης στα πλήρη κείμενα, είναι διαθέσιμο στην προσωπική του ιστοσελίδα, στη διεύθυνση <http://users.uoa.gr/~vpanlop/>

Γραμμένο σε διαλογικό ύφος που εξοικειώνει τον μη ειδικό αναγνώστη με σύνθετες ιδέες και έννοιες, αυτό το διεθνές μπεστ σέλερ αποτελεί μια δι-επιστημονική επισκόπηση των θεωριών και της έρευνας στη Διαπολιτισμική Ψυχολογία. Οι συγγραφείς προσεγγίζουν τους βασικούς ψυχολογικούς κλάδους μέσα από τις διαπολιτισμικές συνιστώσες τους: αισθήσεις και γνωστική αντίληψη, νοημοσύνη, κοινωνικοποίηση και ανθρώπινη ανάπτυξη, συναισθήματα, κίνητρα, κοινωνική νόηση και κοινωνική αλληλεπίδραση, προσωπικότητα και έννοια του εαυτού, ψυχικές διαταραχές, θέματα μεθοδολογίας. Ο μαθησιακός χαρακτήρας του ενισχύεται με την υιοθέτηση συγγραφικών τεχνικών, όπως τα πλαίσια κριτικής σκέψης και διαπολιτισμικής ευαισθησίας, οι μελέτες περίπτωσης, οι ασκήσεις, οι εφαρμογές, οι ανακεφαλαιώσεις, το γλωσσάρι βασικών όρων και το ευρετήριο. Τα στοιχεία αυτά συμβάλλουν στην ανάπτυξη των αναλυτικών δεξιοτήτων, προάγουν την ενεργητική μάθηση, υπογραμμίζουν τη σπουδαιότητα της διαπολιτισμικής ενσυναίσθησης στην επικοινωνία και προετοιμάζουν τους φοιτητές για να εργαστούν αποτελεσματικά σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα στην εκπαίδευση, σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας και συμβουλευτικής, σε κλινικές δομές, στην κοινωνική εργασία και σε οργανισμούς.

Η ελληνική έκδοση του αγγλόφωνου τόμου, η οποία κυκλοφορεί την ίδια χρονιά με το πρωτότυπο, προορίζεται κατ' αρχήν ως διδακτικό εγχειρίδιο για αντικείμενα που επικεντρώνονται στη σχέση του πολιτισμού με τη συμπεριφορά (όπως η Πολιτισμική και η Διαπολιτισμική Ψυχολογία), στην πολιτισμική ετερότητα και στη μελέτη εθνοπολιτισμικών ομάδων (όπως οι μειονότητες, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες). Αποτελεί πηγή γνώσης και κριτικής σκέψης για ψυχολόγους, ερευνητές, εκπαιδευτικούς, επαγγελματίες υγείας και στελέχη οργανισμών. Ταυτόχρονα διατηρεί ανοικτούς διαύλους επικοινωνίας με το ευρύτερο κοινό σε μια εποχή που οι στρεβλώσεις γύρω από τον πολιτισμό –οι οποίες κυμαίνονται από την αφελή υποτίμηση μέχρι τη σκόπιμη ουσιοποίηση της έννοιας– τροφοδοτούν με ψευδοεπιστημονικά επιχειρήματα τις νέες μορφές διεθνών ανταγωνισμών και κοινωνικού αποκλεισμού, όπως η αποκαλούμενη «σύγκρουση των πολιτισμών», ο θρησκευτικός και πολιτικός φονταμενταλισμός, η μετανάστευση και η προσφυγιά, οι ανισότητες και ο ρατσισμός.

ISBN: 978-960-546-934-4

9 789605 469344

 πεδίο

www.pediobooks.gr